

26. Закон України «Про внесення змін до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 17.06.1993 року № 3285-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 29 від 20.07.1993.

27. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 року № 1210 «Про підвищення рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»// Урядовий кур'єр. — 2011. — № 223 від 30.11.2011.

28. Збірник законодавчих актів, інструкцій та роз'яснень з соціального захисту громадян, потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи. — К., 1998. — С. 95—96.

29. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. за № 571 «Про затвердження Положення про організацію і функціонування державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» // Офіційний Вісник України. — 1997. — № 24 від 11.07.1997.

30. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2011 року № 745 «Про встановлення деяких розмірів виплат, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету // Урядовий кур'єр. — 2011. — № 133 від 23.07.2011.

Стаття надійшла до друку 1 грудня 2011 року.

УДК 346.546.1

Ю. В. Журик, канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ СФЕР ДІЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У статті піднімаються актуальні питання співвідношення цивільного та господарського законодавства України при регулюванні суспільних відносин. Метою статті є пошук варіантів вирішення колізійних питань регулювання суспільних відносин за Цивільним і Господарським кодексами України.

Ключові слова: строк позовної давності, юридична техніка, статус фізичної особи-підприємця, майнові та немайнові відносини.

В статтє поднимаются актуальные вопросы соотношения гражданского и хозяйственного законодательства Украины при регулиро-

вании общественных отношений. Целью статьи является поиск вариантов решения коллизионных вопросов регулирования общественных отношений Гражданским и Хозяйственным кодексами Украины.

Ключевые слова: срок исковой давности, юридическая техника, статус физического лица-предпринимателя, имущественные и неимущественные отношения.

The article raised the ratio of current issues of civil and economic legislation of Ukraine to the regulation of social relations. The article is the search for solutions to conflict of laws on the regulation of social relations in Civil and Commercial Codes of Ukraine.

Keywords: limitation period, the legal machinery, the status of individual entrepreneurs, property and non-relationship.

Важливим кроком вперед у правовому регулюванні суспільних відносин стало прийняття Господарського кодексу України та нового Цивільного кодексу України. Але прийняття нового нормативного акту не завжди означає те, що він повністю усуває певні проблеми, навпаки, він може їх створити.

Стосовно прийнятого Господарського кодексу України то, на нашу думку, немає потреби піднімати питання про доцільність, своєчасність або необхідність цього нормативного акту. Юридичний факт прийняття відбувся, і причому вперше в історії України! А тому завданням юристів, як практиків так і теоретиків, ми бачимо в усуненні недоліків цього нормативного акту. Причому це стосується і Цивільного кодексу України, який незважаючи на свою «масштабність» теж не ідеальний.

Як відомо, критерієм істини є практика. Практика одразу виявляє недоліки, прогалини та інші негаразди. Тому, на нашу думку, важливим є і врахування право застосовної діяльності юристів-практиків, які щоденно застосовують норми права і наочно бачать їх доцільність та ефективність. Їхні зауваження та вказівки, можуть і повинні слугувати орієнтиром для діяльності нормотворчих органів.

Метою даної роботи є акцентування уваги на існуючих недоліках чинного законодавства України. Зосередимо увагу лише на декількох аспектах нормативного регулювання суспільних відносин, які викликають багато запитань при практичному застосуванні норм права.

Одна з колізій вищевказаних нормативних актів стосується **строку позовної давності у договорах перевезення**. Так, згідно з Цивільним кодексом України *«До вимог, що випливають із договору перевезення вантажу, пошти, застосовується позовна давність в один рік з моменту, що визначається відповідно до транспортних кодексів (статутів)»* [1, ч. 3, ст. 925]. У свою чергу, Господарський кодекс України врегульовуючи порядок вирішення спорів щодо перевезень, встановлює, що *«Для пред'явлення перевізником до вантажовідправників та вантажоодержувачів позовів, що випливають з перевезення, встановлюється шестимісячний строк»* [2, ч. 5, ст. 315].

У право застосовній діяльності юристів-практиків виникає логічне запитання: яким нормативним актом керуватися? Адже відносини між юридичними особами регулюються як Цивільним, так і Господарським кодексами України [1, ст. 2].

На жаль, однозначної відповіді у даному випадку дати не уявляється можливим. Можливим є лише вказати, що якщо у відносинах перевезення бере участь фізична особа, то необхідно застосовувати норми Цивільного кодексу України, хоча це і так очевидно, а якщо сторонами є юридичні особи, то застосовуються норми Господарського кодексу України.

Виникає логічне запитання: для чого таке складне «домислювання» норм права, які навпаки повинні вносити ясність і чіткість у врегулювання певних відносин?

Стосовно **недосконалої юридичної техніки** при нормативному регулюванні відносин матеріально-технічного постачання та купівлі-продажу у Господарському кодексі України, зазначимо наступне: відповідно до ст. 264 Господарського кодексу України: *«Матеріально-технічне постачання та збут продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання як власного виробництва, так і придбаних у інших суб'єктів господарювання, здійснюються суб'єктами господарювання шляхом поставки, а у випадках, передбачених цим Кодексом, також на основі договорів купівлі-продажу»* [2, ч. 1, ст. 264].

Але, у Господарському кодексі України нормативно не врегульовані відносини купівлі-продажу між суб'єктами господарювання! Виходить, що суб'єкти господарювання можуть укладати між собою виключно правочини «матеріально-технічного постачання та збуту». Крім того, зазначимо, що те-

рмін «збут», крім ст. 263 та 264 Господарського кодексу України, більше ніде не застосовується. А тому, що саме визначається цим терміном, як регулюються відносини збуту, залишається незрозумілим.

Вважаємо, що необхідно на законодавчому рівні усунути вказані недоліки, що безумовно полегшить право застосовну діяльність як суб'єктів господарювання, так і юристів при практичному регулюванні конкретних господарських відносин.

Ще один приклад: Цивільний кодекс України визначає підприємство як «єдиний майновий комплекс»: *«Підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності»* [1, ч. 1, ст. 191], *«Підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю»* [1, ч. 3, ст. 191]. Тобто як **об'єкт, а не суб'єкт права!**, що дещо не «стикується» з положеннями Господарського кодексу України: *«Підприємство — самостійний суб'єкт господарювання.»* [2, ч. 1, ст. 62].

Стосовно питання правового статусу фізичної особи — підприємця. Відповідно до законодавства України фізичні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства), мають право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [3, ст. 42; 2, ст. 50].

Право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом [2, ст. 50].

Згідно з Господарським кодексом України громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним **підприємницької діяльності** за умови державної реєстрації його як **підприємця без статусу юридичної особи** відповідно [3, ч. 1, ст. 128].

Таким чином, фізична особа (громадянин, іноземець, особа без громадянства) може одночасно знаходитися у **двох правових статусах** — у **статусі фізичної особи** (і бути суб'єктом цивільно-правових відносин) та у **статусі суб'єкта господарювання** (і, відповідно, бути суб'єктом господарсько-правових та підприємницьких відносин).

Тепер розглянемо правосуб'єктність фізичної особи у двох цих статусах. Перший момент стосується відповідальності фізичної особи — підприємця. Так, у Цивільному кодексі України закріп-

лено: «Фізична особа-підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, **усім своїм майном**, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення. Фізична особа-підприємець, яка перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і **часткою у праві спільної сумісної власності подружжя**, яка належатиме їй при поділі цього майна» [2, ст. 52].

Цивільний кодекс України закріплює і господарсько-правову відповідальність: «Фізична особа, яка неспроможна задовольнити вимоги кредиторів, пов'язані із здійсненням нею підприємницької діяльності, може бути визнана банкрутом у порядку, встановленому законом» [2, ст. 53].

Господарський кодекс України дублює ст. 52 Цивільного кодексу України: «Громадянин-підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями **усім своїм майном**, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення» [3, ч. 2, ст. 128], та також закріплює господарсько-праву відповідальність: «Громадянин-підприємець може бути визнаний судом банкрутом відповідно до вимог цього Кодексу та інших законів» [3, ч. 7, ст. 128].

Виходить, що обидва кодекси містять одночасно **два різних види відповідальності** фізичної особи-підприємця. (До речі, подібна ситуація має місце при відповідальності учасників повних товариств, товариств з додатковою відповідальністю та повних учасників командитних товариств [4]).

Безумовно, у фізичної особи—підприємця складний правовий статус, але **не все майно такої особи знаходиться у підприємницькому обігу!** Такій особі не заборонено вчиняти як цивільно-правові так і інші, не підприємницькі правочини (зокрема шлюбний договір). Таким чином, виникають питання:

1. Як розмежувати цивільно-правові та підприємницькі дії (поведінку) такої особи?

2. Наскільки правомірним буде застосування цивільно-правової відповідальності до порушень з боку фізичної особи-підприємця підприємницької діяльності?

Другий момент впливає з першого і стосується **прав фізичної особи — підприємця на укладання господарських договорів.**

Так, відповідно до господарського кодексу України, а саме ст. 181. «Загальний порядок укладання господарських договорів»: «Господарський договір за загальним правилом виклада-

ється у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками» [3, ст. 181]. Але у чинному законодавстві України, яке регулює статус фізичної особи-підприємця, не передбачено наявності для такого суб'єкта господарювання, печатки!

Виходить, що фізична особа—підприємець позбавлений можливості укладати господарські договори? Будь-який договір, укладений такою особою, буде вважатися цивільно-правовим, доречи на практиці такі ситуації і зустрічаються.

Вважаємо, що вказані недоліки законодавства необхідно усунути, так як підприємницька діяльність, що здійснюється фізичними особами, зарекомендувала себе як доволі сталий елемент ринкової економіки яки потребує певної уваги зі сторони держави.

Наприкінці торкнемося питання розмежування цивільних та господарських норм, як галузей права та галузей законодавства.

Система права — це сукупність його галузей (галузей права), і система законодавства у горизонтальному вигляді — це система його галузей (галузей законодавства). Якщо за основу галузі брати систему норм, то відмінностей між цими двома термінами немає. Право — система норм, законодавство — теж система норм.

Якщо ж відійти від «нормативістского» розуміння права, то ситуація дещо змінюється: система права — це ідеї, погляди, норми права, відносини; система законодавства — це складова галузей.

Традиційно, в основу розмежування галузей права, покладено **майнові та немайнові відносини** (принцип: один предмет та особливий метод регулювання — одна галузь права). (Йоффе О. С. «Обязательственное право») Але, у такому випадку, не залишається місця для інших галузей права!

Дійсно, «право» в цілому, як соціальна конструкція, регулює майнові та немайнові відносини в суспільстві, воно невідривно пов'язано із ними. Немає жодної галузі права, яка б не торкалася майнових і немайнових відносин людини або суспільства! Людина (дитина) ще не народилася, а вже має немайнові та майнові права — право на життя, на спадщину; людини вже немає, але за нею залишаються немайнові права — авторське право зокрема.

У регулюванні майнових відносин (предмет цивільного права) та управлінських відносин (предмет адміністративного права) задіяна низка інших галузей права — трудове, земельне, фінансове,

екологічне. Причому, для всіх галузей права та груп суспільних відносин характерним є багатосторонній зв'язок. Виходить предмет не може бути однозначною ознакою галузі права.

Для того, щоб в основу розмежування галузі права можна було покласти предмет правового регулювання, необхідно існування такої структури суспільних відносин, яка б точно співпадала з структурою галузей права! А це є неможливим, так як суспільні відносини знаходяться у постійному розвитку і русі вперед. (Три групи відносин діють у суспільстві — майнові, управлінські, охоронні.) Суспільні відносини формуються в певних сферах: управління, господарство, праця. Регулювання відносин у цих сферах не ізольоване, як «накладаються» сфери суспільних відносин, так і здійснюється комплексне регулювання цих відносин.

Стосовно методів правового регулювання, що теж покладається в основу розмежування галузей, то правовому регулюванню притаманно, всього два методи — диспозитивний та імперативний. У кожній галузі застосовуються ці методи і жодна галузь не має свого «особливого» метода.

Але в нормах кожної галузі є свій, особливий суб'єктний склад, на це треба і необхідно звернути увагу.

Чи повинно цивільне право регулювати майнові та немайнові відносини між всіма суб'єктами (фізичними та юридичними особами), або існує об'єктивна необхідність обмеження сфери дії цивільного права, зокрема за суб'єктивним складом?

У тому, що господарські відносини існують і мають суттєві відмінності немає сумніву:

- особливий суб'єктний склад учасників;
- наявність у суб'єктів спеціальної, господарської, правосуб'єктності;
- особлива сфера відносин — сфера господарювання;
- наявність спеціальних нормативних актів (законодавства).

Але, чи достатньо цього для формування нової галузі?

Вважаємо, що на сьогодні розвиток законодавства, обумовлений розвитком та ускладненням суспільних відносин, вимагає нового осмислення та розширення кола існуючих галузей права.

Вважаємо, що розмежування сфери дії Цивільного та Господарського кодексів України (відповідно і законодавства) необхідно зробити за суб'єктивним складом учасників цих відносин, а саме:

— відносини між фізичними особами та фізичними і юридичними особами — регулюються Цивільним кодексом України;
— відносини між юридичними особами та юридичними особами і фізичним особами-приватними підприємцями — регулюються Господарським кодексом України.

Література

1. Цивільний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 року // Офіційний текст / Міністерство юстиції України. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — 464 с.
2. Господарський кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 462.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
4. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — № 49. — Ст. 682.

Стаття надійшла до друку 24 жовтня 2011 року.

УДК 346.9

О. О. Кикоть, аспірантка
кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРЬСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПРИНЦИПИ, МЕЖІ ТА ПРОСТРОЧЕННЯ СТОРІН У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

У статті викладено комплексний аналіз нормативно-правового регулювання принципів, меж і прострочення сторін у зобов'язанні господарсько-правової відповідальності, з метою виявлення наявних колізій і прогалин і формулювання шляхів вдосконалення відповідного законодавства України.

Ключові слова: господарсько-правова відповідальність, принципи господарсько-правової відповідальності, межі господарсько-правової відповідальності.